

DE LAATSTE MAALTIJD

Stille week 2022

Beste en lieve mensen, dit is voor velen van ons waarschijnlijk de meest bijzondere avond in de veertigdagentijd: de avond voor Goede Vrijdag, voor de herdenking van de dood en voor de viering straks van de verrijzenis van Jezus van Nazareth. De vier evangelisten wijden uiteraard veel aandacht aan deze avond. Hoe heeft Jezus zich gevoeld in dat beslissende laatste levensuur?

Dat hebben die evangelisten natuurlijk niet echt geweten. Ze hebben hun verhalen pas veel jaren na Jezus' dood opgetekend, puttend uit hun persoonlijke ervaring met hem of uit overgeleverde berichten van anderen, deels natuurlijk ook uit hun verbeelding. Hun verslagen zijn dan ook nogal verschillend. Zeker dat van Johannes, de geliefde leerling, springt eruit met een afscheidsrede van Jezus, een lange tekst die de bron is geworden van veel christelijke theologie en gebed. We hebben daar zojuist een paar korte fragmenten uit gehoord. Heel opvallend in die lange tekst is dat Johannes geen melding maakt van wat in onze traditie als het centrale gebeuren van deze avond wordt beschouwd. Voor de meesten van ons is dit de avond waarop Jezus over brood en wijn de woorden uitspreekt die het Christendom de eeuwen door zal herhalen: 'Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed'. Over de mysterieuze symboliek van die woorden is - ook de eeuwen door - veel nagedacht, gespeculeerd, en zelfs gevochten, maar, nogmaals, Johannes gaat eraan voorbij, spreekt niet over eucharistie maar vervangt deze in zijn verhaal over die avond door te vertellen over een voetwassing: 'Jezus legde zijn bovenkleed af', vertelt hij, 'hij sloeg een linnen doek om en goot water in een waskom. Hij begon de voeten van zijn leerlingen te wassen en droogde ze af met de doek die hij omgeslagen had. Toen hij hun de voeten gewassen had, vroeg hij: "Begrijpen jullie wat ik gedaan heb? Ik heb een voorbeeld gegeven, wat ik voor jullie gedaan heb, moeten jullie ook doen. Je zult gelukkig zijn als je dit niet alleen begrijpt maar er ook naar handelt."

Voor Johannes wil Jezus dus maar één laatste ding zeggen de avond voor zijn dood: niet iets nieuws, maar nog nadrukkelijker dezelfde boodschap die hij vanaf zijn eerste optreden is blijven uitstralen en verkondigen: Alleen broederliefde - zusterliefde - brengt het Rijk van God onder de mensen. In de evangelieverhalen die wij hier lezen komt het woord 'liefde' niet vaak voor. Jezus dóet liefde. Dat is duidelijk en voldoende. Maar deze avond, als in een ultieme poging, vat hij zijn boodschap als het ware samen in dat ene woord, het mooiste, het belangrijkste maar ook het moeilijkste woord in alle talen van de wereld: liefde: een woord waarbij onze verbeelding zoveel moois maar, jammer genoeg, ook zoveel minder moois kan bedenken, dat het beter is het niet te snel in de mond te nemen. Dat doen de evangelisten dan ook meestal niet. Maar op deze avond breekt Jezus daar doorheen en verklaart heel duidelijk: 'Ik geef jullie een nieuw gebod: heb elkaar lief. Zoals ik jullie heb liefgehad, zo moeten jullie ook elkaar liefhebben. Aan jullie liefde voor elkaar zal iedereen zien dat jullie mijn leerlingen zijn.'

Dat is zijn boodschap vanavond, en in zijn afscheidswaarden vloeien liefde voor God en naastenliefde voortdurend in elkaar over. Mensen, heb God lief, heb elkaar lief, dat is hetzelfde. In dat mysterie zijn wij geschapen, leven wij, Soms begrijpen wij het, weten we het zeker, maakt het ons gelukkig.

De Eucharistie, die in de verhalen van Marcus, Mattheus en Lucas wel centraal staat, heeft natuurlijk precies dezelfde boodschap: voor deze drie evangelisten heeft Jezus' delen van brood en wijn diezelfde betekenis: Hebt elkaar lief. Liefhebben is immers delen, je leven delen. Brood en wijn zijn in de toenmalige beschaving de belangrijkste zaken die een mens nodig heeft om in leven te blijven. - zonder brood en wijn ga je dood - daarom moeten juist brood en wijn steeds opnieuw gedeeld worden. Jezus maakt bij zijn afscheid dit delen tot teken en symbool van zijn boodschap, zijn leven: de dichtelijke woorden die hij daarover spreekt zijn dan ook z'n meest geciteerde woorden geworden: 'Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed. Doe aan elkaar wat ik jullie gedaan heb'.

De nadruk valt natuurlijk op die laatste zin: 'Doe zoals ik gedaan heb'. Maar het wonderlijke is dat christenen vaak de neiging hebben die nadruk te verleggen naar de eerste woorden: men is gaan geloven, en onderwijzen, en vieren dat brood en wijn in het lichaam en bloed van Jezus of liever van Christus veranderd worden. Jezus wilde echter maar één ding: niet dat brood en wijn maar dat zijn leerlingen, dat wij veranderen, dat wij gaan delen, elkaar gaan liefhebben. De poëzie van zijn woorden is verkeerd begrepen, bijgelovige zekerheid rond brood en wijn werd verkozen boven het liefdevol vertrouwen dat Jezus wilde bewerkstelligen: 'Doe zoals ik gedaan heb'. Ondertussen is uit

dat geloof wel een eeuwenoude cultuur ontstaan, zeker in de rooms-katholieke Kerk, beeldend, muzikaal, er is zelfs in de 13e eeuw een Sacramentsdag ingesteld, waarop het mysterie dat we vanavond moeten vieren met Goede Vrijdag in het vooruitzicht nog eens luisterrijk wordt overgedaan. Over een paar weken trekken overal in Europa sacramentsprocessies door de straten, zelfs hier in Amsterdam. De Reformatie heeft daar vijf eeuwen geleden al mee gebroken. En ook velen van ons hier zijn de afgelopen vijftig jaar die godsdienstige praktijken steeds meer als uitwassen, als vergeeflijke misverstanden gaan zien.

Toen ik als jonge vent voor het eerst in de Dominicus kwam, in de latere jaren zestig, was dit een roomse parochie waar op zondagavond nog een zogeheten 'lof' werd gevierd. Dat was een half uur uitstelling en aanbidding ginds aan het hoofdaltaar, van het eucharistisch brood dat 's ochtends was geconsacreerd. Dat brood - de wijn deed niet meer mee - was zichtbaar als een witte hostie in een monstrans - het fraaiste, gouden of zilveren voorwerp dat de kerk rijk was. De gelovigen hielden, veelal geknield, hun ogen gericht op het verre hoofdaltaar en het witte, fel verlichte stukje brood dat daar was uitgesteld. En we zongen Panis Angelicus, en Tantum Ergo Sacramentum. Prachtig. Sommigen van U herinneren zich dat misschien, ook ik heb daarvan genoten. Al die mystieke pracht en praal is voor veel gelovigen een troost geweest, en is het vaak nog, Maar sedertdien is ons geloof - God, godsdienst, het gehele leven - veranderd. Wij zijn veranderd, We zijn dat alles anders gaan beleven. We zingen voortaan En todo amar y servir: liefhebben en dienen. Het lof kreeg dan ook steeds minder bezoekers, het geloof in een goddelijke aanwezigheid in dat stukje brood verdween steeds meer. De toenmalige pastoor van deze parochie, Wim Tepe, heeft daarom omstreeks 1970 een kloek besluit genomen. Je zou het een reformatorisch besluit kunnen noemen: Het lof werd afgeschaft en - veel ingrijpender - de hele opzet van de kerk werd omgegooid.: Met de prachtige knielbanken, waarop brood en wijn afgebeeld zijn en men vooraan in de kerk altijd de communie had ontvangen, - je kunt ze iedere week hier bekijken - liet hij midden in de kerk dit podium bouwen waarop wij nu al meer dan een halve eeuw onze diensten houden, en waar vandaan wij samen brood en wijn delen, iedere zondag weer. Niet omdat we nog geloven dat er iets bijzonders gebeurt met het brood en de wijn. Die blijven wat ze zijn, de verandering die optreedt moeten we zoeken in onszelf: wijzelf veranderen, geloven, beseffen dat ons leven, en ook ons samenkomen in een kerk, pas zin hebben wanneer liefde, het delen van elkaars bestaan, daarin de dragende kracht is: Doe aan elkaar wat ik jullie gedaan heb'.

Laat ons op deze Witte Donderdag avond proberen iets van dat geheim samen te ervaren en te vieren, de zegen, het geluk dat wij ons brood, onze wijn - ons leven, onze levenslust - samen mogen delen, dat wij gemeente, kerk, gemeenschap mogen zijn, kunnen zijn, ook met die onbegrijpelijke dood van Goede Vrijdag voor ogen. Liefde reikt verder dan Goede Vrijdag, liefde alleen kan ons gaande houden, liefde die wij in onze beste momenten God noemen. Jezus noemde Hem deze avond 'Vader'.

Lieve mensen, we kunnen weinig of niets weten van de gevoelens die Jezus van Nazareth op zijn laatste levensavond beziel moeten hebben. Onze eigen gevoelens deze avond voor Goede Vrijdag kennen we des te beter: treurnis dat uitgerekend deze Jezus, over wiens leven alleen maar goede verhalen bekend zijn, de gruwelijke kruisdood moest sterven, en meer nog dan dat, dat er de eeuwen door zoveel onschuldige mensen zoals hij blijven sterven zonder dat hun dood door wat dan ook gerechtvaardigd kan worden. Velen van ons denken deze dagen aan de slachtoffers van de oorlog van een kleurloos dictatortje, in Oekraïne en Rusland. Wat ons gevraagd wordt vanavond is te blijven geloven dat al deze ellende en al die onnodige doden het laatste woord niet mogen en kunnen zijn. Dat het laatste woord in onze traditie terecht is en blijft het woord dat in het evangelie van vanavond centraal staat: Ik geef jullie dit gebod: Heb elkander lief ! En todo amar y servir: liefhebben en dienen, in alles en overal. Als de verrijzenis die wij na Goede Vrijdag mogen vieren zin en betekenis heeft, moet die ook daar te vinden zijn In de liefde voor elkaar die doet leven en herleven, bron van alle schepping, alle vrede, alle vreugde.

We mogen vanavond, ondanks alles, domweg gelukkig zijn in de Dominicus omdat we samen het mooiste gebaar mogen stellen dat Jezus van Nazareth ons heeft nagelaten, het gebaar waarin hij in en door ons wil verder leven: zijn verrijzenisgebaar. Laten we samen brood en wijn delen en ons opnieuw toevertrouwen aan het evangelie dat zegt: 'Kindertjes, bemint elkaar !'

Henk Hillenaar